

8-15/ พุทธปรัชญาการศึกษากับการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ Buddhist Education Philosophy in the 21st Century

เนตรชนก วิภาตะศิลปิน^๑

บทคัดย่อ

โลกเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมามากมาย หลากหลายองค์ความรู้ ถูกกลืนและมองว่าล้าสมัย พร้อมกับถูกแทนที่ด้วยองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ๆ ยิ่งเมื่อเทคโนโลยี ทำให้ความรู้เหล่านั้นสามารถส่งผ่านข้ามพรมแดนและถ่ายทอดระหว่างกันได้รวดเร็วมากขึ้นเท่าใด ยิ่งทำให้กระบวนการ “การถูกแทนที่” มาถึงเร็วเท่านั้น หน้าที่ของมนุษย์จึงไม่ใช่เพียงแค่การเรียนรู้และจดจำเนื้อหาจากสิ่งที่ผู้อื่นหรือตำราบอกเล่า หากแต่มนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาตนเองในการแสวงหาความรู้ แม้จะไม่สามารถค้นหาความรู้ให้รู้หมดทุกศาสตร์ทุกศิลป์ได้ แต่การรู้จักเครื่องมือ วิธีการ และใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์ องค์ความรู้เป็นจะช่วยเป็นกลไกสำคัญที่พัฒนาภูมิรู้ของมนุษย์ให้ถึงพร้อมขึ้นมาได้ กระบวนการในการแสวงหาและเข้าถึงองค์ความรู้ที่มีประสิทธิภาพวิธีหนึ่ง คือ “พุทธปรัชญาการศึกษา” ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะช่วยให้มนุษย์ค้นหาและเข้าถึงองค์ความรู้ ได้อย่างมีหลักการ ทั้งยังนำไปสู่การศึกษาที่ยั่งยืนตลอดชีวิตเพื่อก้าวให้ทันกับการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ที่กำลังจะมาถึง

คำสำคัญ: พุทธปรัชญา, การศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑.

Abstract

The world is changing there are fields of knowledge called occur all the time. Many fields of knowledge are treated as out-of-date and they are replaced by the modern ones. Through technology, the knowledge can be transferred rapidly and borderlessly. The duty of human is not only learning from others or documents but also seeking the knowledge themselves. To know how to use the tool, method, process, idea, analysis and synthesis in knowledge can help develop human knowledge in perfect. The effective process in searching and accessing knowledge is through ‘Buddhist education philosophy’. With this process, human beings can not only search and access the knowledge but also lead to lifelong learning in the scope of education in the 21st century.

Keywords: Buddhist Philosophy, Education in the 21st century.

^๑หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทนำ

ความสามารถในการปรับตัวให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข นับเป็นจุดมุ่งหมายหลักที่สำคัญประการหนึ่งของกระบวนการจัดการศึกษา แต่สามทศวรรษที่ผ่านมา ได้มีการพูดคุยกันถึงความล้มเหลวของระบบการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการล้มเหลวของโรงเรียน ความล้มเหลวของวิธีการเรียนรู้ ความล้มเหลวของบรรยากาศในโรงเรียน และความล้มเหลวในการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม กอปรกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสสังคมโลกในรูปแบบของ “โลกไร้พรมแดน” (Borderless World) “โลกาภิวัตน์” (Globalization) และ “ความเป็นสากล” (Internationalization) เมื่อเป็นเช่นนี้ การปฏิรูปการศึกษาย่อมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เลย ทุกๆ ประเทศในโลกต่างเร่งปฏิรูปการศึกษาในประเทศของตนอย่างกว้างขวาง โดยมุ่งปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก ด้วยกระบวนการทัศน์ใหม่ที่หลากหลาย อันเป็นหลักประกันไม่ให้เกิดการจัดการศึกษาหลงทางในกระแสของศตวรรษที่ ๑๒ (ไพพรรณ เกียรติโชติชัย. ๒๕๔๕ : ๑)

ความรู้ในยุคปัจจุบันมากมายและหลากหลายเหลือคณานับ การจะเรียนรู้ในทุกเรื่องทุกสรรพสิ่งที่ถูกค้นพบขึ้นให้เท่าทันนั้นแทบจะเป็นไปไม่ได้ การสอนองค์ความรู้กลับกลายเป็นเรื่องที่ทำได้ยากเมื่อเทียบกับจำนวนความรู้อันมากมายมหาศาล หากแต่สิ่งที่จะช่วยให้มนุษย์ติดตามความรู้ได้อย่างเท่าทัน คือ การรู้จักวิธีในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

พุทธปรัชญาการศึกษา จึงเป็นกระบวนการทางการศึกษาแนวทางหนึ่งที่ประยุกต์นำเอาหลักธรรมจากพระพุทธศาสนามาเป็นฐานในการคิดและแสวงหาความรู้ โดย

สามารถนำหลักธรรมเหล่านั้นมาเทียบเคียงกับวิธีการ ขั้นตอน และแนวทางในการปฏิบัติกับทฤษฎีสัมยใหม่ได้อย่างครอบคลุม ทั้งยังเป็นหลักการที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงของทุกสรรพสิ่งบนโลก และพิสูจน์ได้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหมายของพุทธปรัชญาการศึกษาที่หวังจะสร้างแนวทางการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติให้แก่ผู้เรียน ทั้งในส่วนกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล หลักสูตร และวิธีการสอน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข เต็มที่เป็นเยาวชนที่เก่ง ดี และมีความสุข

การศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ รากฐานทางพุทธปรัชญาที่มีต่อการศึกษาไทย ผังรากลึกและหล่อหลอมไปกับหลักสูตรและเนื้อหาสาระวิชา จนกลายเป็นเป้าหมายทางการจัดศึกษาของไทยที่หวังให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่เก่ง ดี และมีความสุข หากแต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป การให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจ การแข่งขัน การเอาชนะ และการเรียนเพื่อไปสู่ความสำเร็จในการมีอาชีพ การงานที่ดี ทำให้เป้าหมายของการเป็นคนดี ถูกลดค่าลงและทำให้ตกเป็นเป้าหมายรองจากการเป็นคนเก่ง ดังที่ประเสริฐ ผลิตผลการพิมพ์ (๒๕๕๕, หน้า ๑) กล่าวไว้ว่า การศึกษาของไทยถึงทางตันแล้ว เมื่อถึงทางตันไม่เพียงแต่ไปต่อไม่ได้ลำพังการหยุดนิ่งอยู่กับที่แปลว่า ก้าวถอยหลัง นานาประเทศจะแซงหน้าเราขึ้นไปแล้วเยาวชนของเราก็จะอยู่ข้างหลัง ในโลกไร้พรมแดนที่วัดกันด้วยความสามารถในการทำงาน มิใช่ความสามารถในการท่องจำ ก็พอทำนายได้ว่า เยาวชนของเราก็จะได้งานที่ใช้ความสามารถต่ำกว่านานาประเทศ ความสามารถในการทำงานมิได้ขึ้นกับรู้มากหรือรู้น้อย แต่ขึ้นกับทักษะการเรียนรู้ พร้อมเรียนรู้ ใฝ่เรียนรู้ อยากเรียนรู้ สนุกกับการ

เรียนรู้เรียนรู้ได้ตลอดเวลาจากทุกสถานที่ มีทักษะชีวิตที่ดีปรับตัวได้ทุกครั้งเมื่อพบอุปสรรค ยืดหยุ่นตัวเองได้ทุกรูปแบบเมื่อพบปัญหาชีวิต นอกจากนี้ยังมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งเป็นปรากฏการณ์ใหม่ แห่งศตวรรษที่ ๒๑

ทักษะของคนในศตวรรษที่ ๒๑

ทักษะของคนในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ทุกคนจะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การเรียนรู้ 3R x 7C 3R คือ Reading (อ่านออก), (W) Riting (เขียนได้), และ (A) Rithemetics (คิดเลขเป็น) 7C ได้แก่ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าทักษะที่กล่าวมาเป็นทักษะที่ต้องอาศัยการฝึกฝนและเรียนรู้ให้เชี่ยวชาญ ควบคู่ไปกับการมีผู้ที่จะคอยให้คำแนะนำและชี้ทางในการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง โดยไม่หลงลืมที่จะสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้มแข็งในศีลธรรม และใช้ความรู้ที่ได้มาอย่างเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มากกว่าเพื่อสร้างความสำเร็จส่วนตน

การศึกษาตามแนวทางพุทธปรัชญา

จากความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา จะเห็นได้ว่าการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ นั้น มีบางส่วนที่สอดคล้องและคล้ายคลึงกับกระบวนกรเรียนรู้ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลายประการ และเพื่อให้

การศึกษาไทยไม่ล้าหลังและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง การนำหลักการศึกษาตามแนวทางพุทธปรัชญามาใช้ในการจัดการศึกษา จะให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลแก่ผู้เรียนสูงสุด

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (๒๕๒๘, หน้า ๑๒๔-๑๓๘) ให้ความหมายของการศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาว่า การศึกษา คือ กระบวนการสร้างปัญญา คุณธรรม และความสามารถอันเป็นส่วนประกอบสำคัญ ที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถแก้ไขปัญหา ล่วงพ้นสิ่งที่บีบคั้นขัดข้องทั้งปวง นำชีวิตให้เจริญงอกงามไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดี และเสวยผลแห่งความมีชีวิตได้โดยสมบูรณ์ในทุกขั้นตอน

จิตรกร ตั้งเกษมสุข (๒๕๒๕, หน้า ๘๘-๘๙) ให้ความหมายตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่เป็นพื้นฐานด้านสังคมและประเทศว่า การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาเป็น การศึกษาที่ช่วยให้คนไทยมีวัฒนธรรมทางจิตใจและกายเป็นประการสำคัญ มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ เป็นการฝึกอบรมเพื่อยกระดับจิตใจและสติปัญญาให้สูงขึ้น เพื่อให้เป็นคนที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ

สาโรช บัวศรี (๒๕๒๖, หน้า ๑๒) อธิบายความหมายของการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา ที่กล่าวว่า มนุษย์ประกอบด้วย รูป และนาม ๕ ประการ ซึ่งเรียกว่า ขันธ์ ๕ โดยกล่าวว่า ขันธ์ ๕ นี้เองที่สร้าง โลกะ โทสะ โมหะ ให้เกิดขึ้นแก่ตัวของตัวเอง นำมาซึ่งปัญหาและความทุกข์ต่าง ๆ นานา ดังนั้น การศึกษาจึงควรเป็นไปเพื่อพัฒนาขันธ์ ๕ เพื่อว่าโลกะ โทสะ โมหะ จะลดน้อยลง หรือหมดไปในที่สุด อธิบายด้วยศัพท์ทางการศึกษาปัจจุบันได้ว่าการพัฒนา

ผู้เรียนด้านพฤติกรรมความรู้สึก การรับรู้ การ
คิดพิจารณา และความรู้แจ้งนั่นเอง

การแสวงหาความรู้และการเข้าถึงตามหลัก

พุทธปรัชญา

ความรู้หรือปัญญาในพุทธปรัชญามี
หลายระดับ การพัฒนาปัญญาจึงมีระดับ
แตกต่างกันออกไปเช่นกัน โดยเริ่มจากความรู้
ระดับเบื้องต้น (โลกียะ) จึงถึงความรู้สูงสุด
(โลกุตระ)

อายตนะ เป็นบ่อเกิดของความรู้
เบื้องต้นของการรับรู้ตามทฤษฎีของพุทธ
ปรัชญาเถรวาทอาศัยจิตเป็นพื้นฐาน โดยจิตมี
สำคัญในการรับรู้อารมณ์ภายนอก จิตจึง
เป็นธรรมชาติรู้อารมณ์ (อายตนะ) ทั้ง ๖ คือ
รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ ด้วย
อาศัยทวารหรืออายตนะภายใน ๖ คือ ตา หู
จมูก ลิ้น กายใจ เมื่อใดจิตกระทบอารมณ์ที่
ผ่านเข้ามาทางอายตนะ เมื่อนั้นผัสสะเกิดขึ้น
และผัสสะนี้เองเป็นจุดเริ่มของความรู้
(Consciousness) เพราะพุทธปรัชญา เถรวาท
ไม่เชื่อว่า “สิ่งข้างนอก” (The Objective
World) เป็นมโนภาพ (Idea) หรือจิตสร้างขึ้น
แต่เป็นสิ่งที่มิได้อยู่นอกจิตของคนเรา (Exists
by itself outside the human mind) แม้
วิญญาณก็ได้เป็นสิ่งดั้งเดิม หรือเป็นสิ่งอันถือ
ว่าอยู่เหนือผัสสะแต่อย่างใด แต่ถือว่าเกิดทีหลัง
ผัสสะ

กระบวนการเกิดความรู้ ของ
อายตนะ อารมณ์ และวิญญาณ ความประจวบ
กันแห่งธรรมทั้ง ๓ เป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็น
ปัจจัยเวทนาจึงเกิด บุคคลเสวยอารมณ์ใด ย่อม
หมายรู้อารมณ์นั้น บุคคลหมายรู้อารมณ์ใด
ย่อมตรีกอารมณ์นั้น บุคคลตรีกอารมณ์ใด ย่อม
คิดปรุงแต่งอารมณ์นั้น บุคคลคิดปรุงแต่ง
อารมณ์ใด เพราะความคิดปรุงแต่งอารมณ์นั้น

เป็นเหตุ กล่าวคือ อายตนะภายใน+อารมณ์+
วิญญาณ = ผัสสะ เวทนา

การพัฒนาความรู้เพื่อดำเนินตาม
กระบวนการแบบวิวิธธรรมนั้น พุทธปรัชญาเถร
วาทสร้างข้อปฏิบัติไว้ เช่น โยนิโสมนสิการ
ไตรสิกขา เป็นต้น เพื่อดับทุกข์และเข้าใจชีวิต
ตามความเป็นจริง ดังจะเห็นได้จากข้อ
ประพจน์ธรรมที่ใช้เพื่อพัฒนาปัญญา ๒ ข้อ
คือ ๑ การฝึกศีลที่อาศัยความเคยชินและ
ศรัทธาเป็นวิธีที่เน้นหนักในด้านระเบียบวินัย
ได้แก่การจัดสรรสภาพแวดล้อมให้เป็นกรอบ
กำกับความประพฤติ และจัดระเบียบความ
เป็นอยู่เช่น กิจวัตร เป็นต้น ๒ การฝึกศีลที่ใช้
โยนิโสมนสิการกำกับ เป็นวิธีที่เน้นความเข้าใจ
ในความหมายของการกระทำหรือการปฏิบัติ
ทุกอย่าง คือปฏิบัติการด้วยโยนิโสมนสิการนำ
และคุมพฤติกรรม ตามวิธีนี้ กัลยาณมิตรจะ
ช่วยได้โดยแนะแนวความคิดให้เห็นช่องทาง
พิจารณาและเข้าใจความหมายของพฤติกรรม
นั้นๆไว้ก่อน แต่เมื่อถึงเวลาปฏิบัติผู้ปฏิบัติ
จะต้องทำใจพิจารณาเอาเองทุกกรณีไป

ในปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค ได้
กล่าวถึงกระบวนการเกิดความรู้ตาม
หลักปฏิจกสมุปบาท กล่าวคือ แสดงให้เห็นว่า
ความรู้เกิดจากความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย สิ่ง
ทั้งหลายที่มีอยู่ต้องอาศัยปัจจัย ไม่มีอยู่ด้วยตัว
มันเอง ทุกสรรพสิ่งจึงไม่มีต้นเค้าหรือต้นกำเนิด
เดิมสุด เมื่อยกสิ่งใดขึ้นมาก็สามารถสวาทเหตุ
ต่อไปได้โดยไม่สิ้นสุด ในที่สุดก็ไม่สามารถ
ค้นหาเหตุต้นเดิมได้ การพิจารณาอย่างนี้ทำให้
เกิดความรู้เท่าทันความเป็นจริง และเสริมสร้าง
ความรู้ความเข้าใจต่อสรรพสิ่งว่า เกิดด้วยการ
สืบต่อของเหตุปัจจัย และข้อที่ควรพิจารณาอีก
ข้อหนึ่งในเรื่องเหตุปัจจัยที่แสดงไว้อย่างเดียว
นั้น เช่น สังขารเกิดเพราะอวิชชา ไม่ใช่อวิชชา
อย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังอาศัยเหตุอื่น

ประกอบด้วย (ตัณหา) แต่ที่แสดงอย่างเดียว เพราะจับเอาที่ชัดที่สุด ความหมายของปฏิจจสมุปบาท แบ่งได้เป็น ๒ ส่วน คือ ธรรมที่เป็นปัจจัย (เป็นเหตุ) ชื่อว่า ปฏิจจสมุปบาท ส่วนธรรมที่เกิดเพราะปัจจัยเหล่านั้น (ผล) ชื่อ ปฏิจจสมุปบันนธรรม

พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษา

การประยุกต์นำกระบวนการทางพระพุทธศาสนาใช้ในการแสวงหาความรู้ จะช่วยพัฒนามนุษย์เข้าใจ และวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความเป็นไปของทุกสรรพสิ่งได้อย่างชัด จนก่อร่างเป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาต่อยอดความรู้ต่อไป

ในภาคอภิปราย ความจริงนี้ คือ สิ่งที่มีอยู่จริง พุทธปรัชญามีทัศนะว่า สิ่งที่มีอยู่จริง เรียกว่า ปรมัตถธรรม มี ๔ ประการ คือ จิต เจตสิก รูป และนิพพานและ จิต เจตสิก และรูป ๓ สิ่งนี้ มีลักษณะ ๓ ประการคือ เป็นอนิจจัง ทุกขัง และเป็นอนัตตา คือ ไม่ใช่ตัวตน ส่วนพระนิพพาน นั้น มีลักษณะเป็นอนิจจัง ไม่เป็นทุกขัง และเป็นอนัตตา กล่าวคือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดา เพราะพระองค์ทรงตรัสรู้ธรรมทั้งปวงด้วยพระองค์เองว่า ธรรมทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล และธรรมทั้งปวงไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของผู้ใดทั้งสิ้น ปรมัตถธรรมหรืออภิธรรมนั้น มิใช่ธรรมที่เลื้อยวิสัยที่จะเข้าใจได้ เพราะปรมัตถธรรมเป็นธรรมที่มีจริง ฉะนั้น ความเห็นถูก ความเข้าใจถูก จึงเป็นการรู้ความจริงของปรมัตถธรรม ตามลักษณะของปรมัตถธรรมนั้นๆ ปรมัตถธรรม มี ๒ ประเภท คือ รูปธรรม และ นามธรรม (หรือรูป และ นาม หรือ รูปธาตุ และ นามธาตุ) ๑ รูปธรรม เป็นสภาพธรรมที่ไม่รู้อารมณ์ ๒ นามธรรม เป็นสภาพธรรมที่รู้อารมณ์ (อารมณ์

คือ สิ่งที่ปรากฏ และรู้ได้ เป็นได้ทั้ง รูปธรรม และนามธรรม เมื่อจิตเกิดขึ้นรู้อะไร สิ่งที่เกิดขึ้นนั้น ภาษาบาลีเรียกว่า อารมณ หรือ อาสณพน) ปรมัตถธรรม มี ๔ ประเภท คือ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน

๑. จิต เป็นสภาพธรรมที่เป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้สิ่งที่ปรากฏ เช่น เห็น ได้ยิน เป็นต้น จิต (วิญญาณ) เป็นสภาพรู้ เป็นนามธรรม มีลักษณะไตรลักษณ์ (อนิจจัง - ไม่เที่ยง ทุกขัง - ทนอยู่ไม่ได้ เกิดขึ้นแล้วต้องดับไป อนัตตา - บังคับบัญชาไม่ได้ ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน)

๒. เจตสิก เป็นสภาพธรรมอีกประเภทหนึ่งที่เกิดร่วมกับจิต รู้อะไรเดียวกับจิต ดับพร้อมกับจิต และเกิดที่เดียวกับจิต เจตสิกแต่ละเจตสิกมีลักษณะและกิจต่างกันตามประเภทของเจตสิกนั้นๆ เจตสิกเป็นสภาพรู้อื่นๆ ที่ไม่ใช่จิต (ได้แก่ เวทนา - ความรู้สึกสุข ทุกข์หรือเฉยๆ ที่เกิดทางกายหรือใจ สัญญา - ความจำได้ รู้ชื่อ รู้จัก สังขาร - ความนึกคิดปรุงแต่งอื่นๆ เช่น รัก โกรธ เมตตา ปัญญา เป็นต้น) เป็นนามธรรม มีลักษณะไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา)

๓. รูป รูปเป็นสภาพไม่รู้ เช่น สี เสียง กลิ่น รส เป็นต้น เป็นรูปธรรม มีลักษณะไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา)

๔. นิพพาน เป็นธรรมที่ดับกิเลสดับทุกข์ นิพพานไม่มีปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดขึ้น นิพพานจึงไม่เกิดดับ นิพพานเป็นขันธวิมุตติ คือพ้นจากขันธ นิพพานเป็นสภาพรู้ เป็นนามธรรม เป็นอนัตตา

การบูรณาการพุทธปรัชญากับบริหารการศึกษา

การบริหารตามศาสตร์สมัยใหม่ ความหมายของคำว่า “บริหาร” ว่า การ

บริหารเป็นกระบวนการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ (Sergiovanni, Sergiovanni, Thomas J., (1987) การบริหารต้องมีหลัก ๖ ประการ คือ มีคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมมือกัน ทำกิจกรรม ใช้ทรัพยากรและกลวิธีที่เหมาะสม ทำงานให้บรรลุเป้าหมาย และเป้าหมายนั้นช่วยกันกำหนดขึ้น (นพพงษ์ บุญจิตราดุล. ๒๕๒๗: ๔)

ขั้นตอนการบริหารในศาสตร์สมัยใหม่ ขั้นตอนการบริหารงานแบบ PDCA P = Plan คือ การวางแผนงานจากวัตถุประสงค์ และ เป้าหมายที่ได้กำหนดขึ้น D = Do คือ การปฏิบัติตามขั้นตอนในแผนงานที่ได้เขียนไว้ อย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง C = Check คือ การตรวจสอบ ผลการดำเนินงาน ในแต่ละขั้นตอน ของแผนงานว่ามีปัญหาอะไรเกิดขึ้น จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง แก้ไขแผนงาน ในขั้นตอนใด A = Action คือ การปรับปรุง แก้ไขส่วนที่มีปัญหา หรือถ้าไม่มี ปัญหาใดๆ ก็ ยอมรับแนวทางการปฏิบัติตามแผนงานที่ได้ผลสำเร็จเพื่อนำไปใช้ในการทำงานครั้งต่อไป

การบริหารในพุทธศาสนา ความหมายของคำว่า “การบริหาร” (Administration) คำว่า บริหาร ตรงกับภาษาบาลีว่า “ปริหร” เป็นคำแสดงความหมายถึงลักษณะของการปกครองว่าเป็นการนำสังคม หรือหมู่คณะให้ดำเนินไปโดยสมบูรณ์ นำหมู่คณะให้พัฒนาไปพร้อมกัน “ปริหร” อาจบ่งถึงความหมายที่ว่า การแบ่งงาน การกระจายอำนาจ หรือการที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมในการปกครองหมู่คณะก็ได้ ในพระไตรปิฎก มักจะใช้คำว่า “ปริหร” กับกลุ่มสังคม เช่น “อหิ ภิกขุสงฆ ปริหริสสามิ เราจักปกครอง ภิกขุสงฆ์” เป็นต้น

ขั้นตอนการบริหารในพุทธศาสนา โดยนำหลักอริยบท ๔ อันเป็นฐาน หรือ

หนทางสู่ความสำเร็จ หรือคุณเครื่องให้ถึง ความสำเร็จ เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ แห่งผลที่มุ่งหมาย มี ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทะ (ความพอใจ) คือ ความต้องการที่ จะทำใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ ๒.) วิริยะ (ความเพียร) คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน ๓.) จิตตะ (ความคิด) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาจิตฝักใฝ่ ๔.) วิมังสา (ความไตร่ตรอง) คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหา เหตุผล

การนำหลักการบริหารมาประยุกต์เข้ากับ ขั้นตอนการบริหารในพระพุทธศาสนา

การบริหารตามหลัก POSDCoRB ในพุทธศาสนานั้นเริ่มจาก ๑) P – Planning การวางแผน พระพุทธเจ้าเริ่มงานบริหารในศาสนา ๒ เดือนหลังตรัสรู้ คือ เมื่อมีพระภิกษุเกิดขึ้นในพุทธศาสนา ประโยคแรกที่ท่านตรัสกับพระอัญญาโกณฑัญญะ คือ “เธอจงเป็น ภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อหาที่สุดแห่งกองทุกข์ โดยชอบเถิด” (วิ.มहा. ๑/๑๘/๒๓) ซึ่งเป็นการ กำหนดจุดประสงค์ของการอุปสมบทและทรงมีการวางแผนในการออกเผยแผ่ธรรมว่าควรไปที่ใด โปรตใครก่อน ๒) O – Organizing การจัดองค์กร เนื่องจากในคณะสงฆ์ไม่มีชั้นวรรณะ พระพุทธเจ้าจึงทรงกำหนดให้พระภิกษุต้อง เคารพกันตามลำดับ พรรษา กระจายอำนาจ การบริหารให้แก่หมู่คณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าเป็น ธรรมราชา และมีการแต่งตั้งอัครสาวกซ้ายและ ขวาดูแลงานด้านวิชาการและงานบริหาร พระ อานนทเป็นเลขานุการ และมีการแต่งตั้ง เอตทัคคะฝ่ายต่างๆ เป็นตัวอย่างของการใช้คน ให้เหมาะกับงานการบริหารในพุทธศาสนา ๓) S – Staffing การจัดสรรบุคคล เมื่อบวชเป็น

ภิกษุแล้วก็ต้องรับการฝึกหัดอบรมจากพระอุปัชฌาย์ พระพุทธเจ้าทรงจำแนกบุคคลตามจริตทั้ง ๖ เพื่อพัฒนาให้เหมาะสม การบริหารบุคคลในพุทธศาสนามีระบบการให้รางวัลและลงโทษ คือ “ชมคนที่ควรชม ยกย่องคนที่ควรยกย่อง” ๔) D – Directing การอำนวยการ พระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก ๔ ส. ในการสื่อสารเพื่อการบริหาร (ที.สี. ๙/๑๙๘/๑๖๑) คือ สันติสสนา (แจ่มแจ้ง), สมาทปนา (จงใจ), สมุตเตชนา (แก้แล้วกล้า) และ สัมปหังสนา (ร่าเริง) ตถาคต แปลว่า คนที่พูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้รู้ (ยถาวาทิ) ทาให้ดู (ตถากาโร) และ อยู่ให้เห็น (ยถาวาทิ ตถากาโร) ๕) C – Controlling การกำกับดูแล พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อเป็นการกำกับดูแลคณะสงฆ์ เมื่อมีข้อขัดแย้ง เรียกว่า อธิกรณ์เกิดขึ้นจะใช้วิธีระงับอธิกรณ์เรียกว่า อธิกรณ์สมณะ ๗ ประการ (วิ.มหา. ๒/๘๗๙/๕๗๑) กำหนดไว้ ๖) R- Reporting การรายงาน ทางพุทธศาสนามีหลักการบริหารนิยธรรม ๗ เป็นธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว เน้นการประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ ๗) B – Budgeting การงบประมาณ เป็นการวางแผนควบคุมการใช้เงิน ซึ่งเป็นไปตามหลักจักขุมาและหลักวิธูโรในทางพุทธศาสนา

ในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคทุนนิยมในปัจจุบัน การบริหารจัดการสมัยใหม่ ต่างก็กลับมาทบทวนบทบาททางวิชาการในการบริหารจัดการสมัยใหม่ว่า ยังคงเป็นแนวทางเดียวหรือไม่ ที่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ จะต้องสนองตอบต่อระบบทุนนิยมที่เน้นการแข่งขัน และสร้างผลกำไร หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพียงอย่างเดียว การบริหารจัดการสมัยใหม่ ยังขาดอะไรบ้างที่เป็นนามธรรมที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่

จะต้องอยู่ร่วมกัน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงและมีผลกระทบต่อสังคมและองค์กร หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการบริหารจัดการมีอยู่มากมาย เป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยั่งยืนสมัยอยู่จนถึงปัจจุบัน และในอนาคต แต่ในที่นี้ จะได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบางประการ ได้แก่ หลักสัพบุริสธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในสัพบุริสสูตร (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๓) อันเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์เพียง หลักธรรมหนึ่งเพื่อประกอบการพิจารณาว่า หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์มิได้มุ่งหวังกำไร หรือการแข่งขัน เพียงอย่างเดียว แต่ได้บรรจุหลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก โดยมีได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน โดยเฉพาะหลักสัพบุริสธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ มี ๗ ประการ คือ ๑. อัมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำให้เกิดผล รวมความว่า การบริหารจัดการในองค์กร ผู้บริหารจำเป็นต้องพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รู้จักการวิเคราะห์ความจริงที่เกิดขึ้น ตามธรรมชาติ อันว่า “ สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เป็นธรรมดา” โดยพิจารณาหลักการและเกณฑ์แห่งเหตุผลมาบริหารจัดการองค์กร

๒. อัตถัญญตา ความเป็นผู้รู้แจ้งผล หรือความมุ่งหมาย คือรู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำตามหลัก หมายถึง การบริหารงานองค์กรให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ และ

รู้ถึงประโยชน์ขององค์กรที่นำไปสู่ความมั่นคง และไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อองค์กร ในที่นี้ก็หมายถึง การมีแผนงานที่ดี การวางแผนที่วิเคราะห์ผลกระทบด้านต่างๆ

๓. อัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักเราว่าเรานั้น โดยฐานะภาวะเพศ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมเป็นอย่างไร และเท่าใด แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้จักที่จะปรับปรุงต่อไป ในที่นี้หมายถึงรู้จักองค์กรที่เราบริหารเป็นอย่างดีว่ามีจุดด้อย จุดแข็งอย่างไร มีขีดความสามารถอย่างไร และรู้จักการปรับปรุงองค์กรให้ทันต่อเหตุการณ์ที่มีผลกระทบ รวมทั้งการบริหาร ความแตกต่างที่จะทำให้องค์กรเป็นเลิศ มีประสิทธิภาพ และมั่นคงถาวรต่อไปอย่างยาวนานและมั่นคง

๔. มัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์ ในที่นี้หมายถึงการบริหารการเงิน หรือการขยายกิจการ ต้องพิจารณาให้รู้จักประมาณในความเพียงพอขององค์กร ขีดความสามารถขององค์กร ขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ ในองค์กร รวมทั้งการแข่งขันที่รอบคอบและรู้จักประมาณขีดความสามารถขององค์กร

๕. กาลัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลา อันเหมาะสม และระยะเวลาในการประกอบกิจ ในที่นี้หมายถึง การบริหารจัดการ จะต้องมีความเข้าใจถึงระยะเวลาที่เหมาะสม การสร้างโอกาสขององค์กรจะต้องพิจารณาถึงสถานการณ์ในเวลานั้นๆ ว่า ควรจะดำเนินการอย่างไร อะไรควรงด อะไรควรกระทำ เวลาใดควรขยายกิจการ หรือช่วงเวลาใดที่จะบริหารองค์กรให้ประสบผลสำเร็จต่อองค์กรมากที่สุด

๖. ปริสัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คือ รู้ரியกิจที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นว่า ควรจะดำเนินการอย่างไร การบริหารจัดการ

จำเป็นต้อง ปฏิสัมพันธ์กับองค์กรต่างๆ ทั้งที่เป็นพันธมิตร และคู่แข่ง การสร้างสรรค์ หรือการประสานงานกับชุมชน หรือกลุ่มบุคคลที่มีผลต่อองค์กร ก็คือเข้าถึง เข้าใจ และพัฒนาเป็นการบริหารจัดการที่สร้างความสัมพันธ์ด้วยเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อชุมชน หรือสาธารณชน จะเป็นภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร และ

๗. บุคคลัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ตลอดจนรู้ในความสามารถของบุคคล และใช้มอบงานที่เหมาะสมให้การบริหารจัดการในการรู้บุคคล เปรียบเสมือนการพัฒนาและบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมีการพัฒนา และบริหารบุคคลในองค์กรให้มีความรู้ความสามารถและภักดีต่อองค์กร มีความสามัคคี สร้างความเป็นธรรม และเสมอภาคให้แก่บุคลากรในองค์กร รวมถึงการทำงานเป็นหมู่คณะ การติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่างๆ ด้วยความเป็นมิตรไมตรี

จากสาระของสัปปริสธรรม ข้างต้น จะเห็นว่า พระพุทธศาสนา อธิบายความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการเกี่ยวข้องกับคนและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณธรรม และจริยธรรมที่มีคุณค่า พบได้ในสังคมมนุษย์ หรือปัจจัยแห่งสังคมในกระบวนการอาศัยซึ่งกันและกัน การพิจารณาด้วยเหตุด้วยผล รู้จักโลก รู้จักธรรมชาติ เพราะมนุษย์เท่านั้นที่จะเป็นผู้ที่บริหารจัดการองค์กรและจัดการศึกษาที่ดีได้

ปรัชญาการศึกษาสากลและปรัชญาการศึกษาไทย

ปรัชญาทางการศึกษาเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางของการจัดการศึกษา หรือเป้าหมายของการศึกษาที่กำหนดให้ผู้เรียนมี

ลักษณะเป็นอย่างไร กล่าวได้ว่า ปรัชญาของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.๒๕๔๔ มีเป้าหมายเพื่อสร้างคนไทยให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในเวทีโลกได้ เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ได้แก่ ๑) เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทย ควบคู่กับความเป็นสากล ๒) เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ๓) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ๔) เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้ ๕) เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

“ปรัชญา”มาจากคำ ๒ คำ คือ “ปร+ชญา”คำว่า ปร แปลว่า โดนรอบ กว้างไกล ส่วนคำว่า ชญา แปลว่า ความรู้ คำว่า ปรัชญา มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Philosophy เป็นคำที่มาจากภาษากรีกว่า Philosophia ซึ่งเป็นการสนธิคำระหว่าง Philos กับ Sophia เมื่อรวมความแล้วจะแปลว่า ความรักในความรู้ (Love of Wisdom)

ปรัชญามีส่วนช่วยกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อให้ได้แนวทางการจัดการศึกษาที่ดีที่สุด และเป็นสิ่งกำหนดทิศทางของการจัดการศึกษาหรือ

เป้าหมายของการศึกษาที่กำหนดให้ผู้เรียนมีลักษณะเป็นอย่างไร ปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาที่แตกหน่อมาจากปรัชญาแม่บทหรือปรัชญาทั่วไปที่ไปด้วยความรู้ความจริงของชีวิต หากบุคคลมีความเชื่อว่า ความจริงของชีวิตเป็นอย่างไรปรัชญาการศึกษาจะจัดการศึกษาพัฒนาคนและพัฒนาชีวิตให้เป็นไปตามนั้น ส่วนการจัดการเรียนการสอนก็จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามหลักปรัชญาการศึกษานั้นๆ ดังนั้นการศึกษาเรื่องการเรียนรู้การสอนว่าควรจะเป็นอย่างไร จึงต้องศึกษาถึงที่มา คือ ปรัชญาด้วย “การจัดการศึกษาโดยไม่มีปรัชญาการศึกษาเป็นแนวทาง ก็เป็นเสมือนเรือที่แล่นไปในท้องทะเลโดยไม่มีหางเสือ”

ปรัชญาสากลที่มีความสำคัญและถูกนำมาใช้เป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาของไทยประกอบด้วย ๔ ปรัชญา ได้แก่

๑. จิตนิยม (Idealism) เป็นปรัชญาสาขาเก่าแก่ที่สุดปรัชญาเมธีผู้ให้กำเนิดปรัชญาสาขานี้ คือ พลาโต(Plato) นักปรัชญาชาวกรีกผู้ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงปี ๔๒๗ - ๓๔๗ ก่อนคริสตกาล ชื่อปรัชญาสาขานี้คือ Idealism มาจากคำว่าIdea - ism เติมตัว เพื่อสะดวกแก่การออกเสียง ปรัชญาสาขานี้มีลักษณะเป็นจิตนิยม มีความเชื่อว่า โลกนี้เป็นโลกของจิตใจ(A World of Mind) จิตใจนั้นอยู่เหนือวัตถุ ความสุขที่แท้จริงอยู่ที่ใจมิใช่อยู่วัตถุภายนอก จึงให้ความสำคัญกับความสุขทางใจ มากกว่าความสุขทางกาย ทัศนะของพลาโตในด้านการศึกษา คือ การให้ความเจริญเติบโต เน้นการอบรมจิตใจให้มีระเบียบวินัย และให้รู้จักการใช้ความคิดอย่างมีระบบระเบียบ

๒. วัตถุนิยม(Materialism) หรือ ประจักษ์นิยม(Realism) เป็นปรัชญาอีกสาขาหนึ่งที่มิต้นเค้าความคิดมาจากปรัชญาสมัยกรีก ผู้ที่เป็นปรัชญาเมธีที่ได้รับการยอมรับว่าเป็น

บิดาแห่งวัตถุนิยม คือ แอริสโตเติล(Aristotle) นักปรัชญาชาวกรีกผู้ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วง ๓๘๔ – ๓๒๒ปี ก่อนคริสตกาล ปรัชญาวัตถุนิยม มีความเชื่อว่าโลกใบนี้เป็นโลกของวัตถุ (A World of Things) วัตถุอยู่รอบอยู่เหนือจิตใจ ปรัชญาสาขานี้จึงให้ความสำคัญกับความสุขทางกายที่ได้จากวัตถุมากกว่าความสุขทางใจ ทศนะของแอริสโตเติลในด้านการศึกษ แตกต่างจากพลาโต แอริสโตเติล เห็นว่า การใคร่ครวญหาเหตุผลด้วยจิตใจอย่างเดียวไม่เพียงพอจะต้องพิจารณาข้อเท็จจริงตามธรรมชาติด้วย เป็นการมองโลกทางด้านวัตถุ และเป็นการเริ่มต้นวิธีการทางวิทยาศาสตร์

๓. ประสบการณ์นิยม (Experimentalism) หรือ ปฏิบัตินิยม (Pragmatism) เป็นปรัชญาที่แพร่หลายทั่วไป ในวงการปรัชญาตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา นับว่าเป็นผลผลิตทางความคิด ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาสมัยใหม่ทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและในประเทศอื่นๆ ทั่วโลก ปรัชญาเมธีที่เป็นผู้บุกเบิกปรัชญานี้มี ๒ ท่าน คือ เจมส์(William James) และดิวอี้ (John Dewey) ปรัชญาสาขานี้มีความเชื่อว่า โลกใบนี้ คือ โลกของประสบการณ์(A World of Experience) ชีวิตคือการเดินทางเพื่อแสวงหาประสบการณ์ ในโลกนี้ไม่มีสิ่งมีค่าใดมีค่าเท่ากับการแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ความสุขของเรา คือ การได้พบกับประสบการณ์แปลกๆใหม่ๆที่ทำหายความอยากหรืออยากเห็นของตนเอง ทศนะของดิวอี้ เห็นว่า มนุษย์จะรับความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ จากประสบการณ์เท่านั้น การเรียนรู้ที่จะก่อให้เกิดประสบการณ์ที่เหมาะสม คือ การใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นวิธีการแก้ปัญหาอย่างมีขั้นตอน โดยผู้เรียนจะต้องมีการทำกิจกรรมต่างๆ

๔. อัตนิยม(Existentialism) เป็นปรัชญาสาขาที่เกิดขึ้นใหม่ที่สุด เป็นผลผลิตทางความคิดในศตวรรษที่ ๒๐ นี้เอง ปรัชญาเมธีผู้ให้กำเนิดปรัชญาสาขานี้เป็นนักปรัชญาและศาสนาชาวเดนมาร์ค ชื่อว่า คีร์เคกอร์ด (Soren Kierkegaard) มีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. ๑๘๔๔-๑๙๐๐ปรัชญาสาขานี้มีความเชื่อว่า โลกนี้เป็นโลกส่วนตัว(A World of Individual) มนุษย์เกิดมาพร้อมกับเสรีภาพในตัวเอง จึงเป็นผู้ลิขิตชีวิตของตนเอง ความสุขเกิดจากการได้ทำในสิ่งที่ตัวเองต้องการ มนุษย์ไม่ควรตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม เช่น ประเพณี วัฒนธรรม หรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคม แต่ควรมีอิสระภาพในการตัดสินใจเลือกหนทางของชีวิตด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมีใครมาบงการ ด้วยการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางทุกเรื่อง หากสิ่งที่ตนกระทำนั้นมิได้ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนและขอให้ปัจจุบันตนมีความสุขก็พอ

ปรัชญาการศึกษาไทย

๑. ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพุทธธรรม โดยพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ปรัชญานี้มีความเชื่อว่าการศึกษเป็นกิจกรรมของชีวิต เป็นกระบวนการที่ช่วยให้มนุษย์แสวงหาจุดหมายให้ชีวิตว่า ชีวิตควรอยู่เพื่ออะไรและอย่างไร การจัดการศึกษาตามปรัชญานี้ใช้หลักไตรสิกขา อันได้แก่ ๑)ศีล คือ การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง รู้จักยับยั้งควบคุมตัณหาให้อยู่ในขอบเขตและสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี ทำให้บุคคลอยู่ในภาวะปลอดโปร่งโล่งใจ ๒) สมาธิ คือ การวางใจแน่วแน่มั่นคง หนักแน่น ซึ่งองค์ประกอบทั้ง ๒ ประการดังกล่าวจะนำไปสู่บุคคลเกิดปัญญา ๓) ปัญญา คือ การเห็นแนวทางแก้ปัญหาปัญหาอย่างถูกต้องและเหมาะสม เป็นแนวทางที่เป็นไปเพื่อความดำรงชีวิตอยู่ด้วยดีร่วมกัน การ

จัดการศึกษาด้วยหลักไตรสิกษาดังกล่าวจะเป็นไปได้ดี จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะกาลยามมิตรที่ดี และปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ อันได้แก่ การคิดอันแยบคายหรือการคิดอย่างถูกวิธี

๒.ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาชีวิตของแต่ละบุคคลและพัฒนาประเทศชาติโดยรวม การศึกษาต้องมุ่งพัฒนาและเพิ่มพูนองค์ความรู้ใหม่ พัฒนาศักยภาพของผู้เรียน มุ่งสร้างปัญญาและคุณลักษณะของชีวิต การจัดการศึกษาจึงควรมุ่งเน้นที่การศึกษาด้านวิชาการ โดยการต่อยอดความรู้ควบคู่ไปกับการฝึกฝนขัดเกลาทางความคิด ความประพฤติ คุณธรรม โดยให้ความเข้าใจในหลักเหตุผล มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักรับผิดชอบและตัดสินใจในทางเลือกที่ถูกต้องเป็นธรรม และควรให้มีการเรียนรู้ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันไป โดยเน้นการเรียนรู้แบบสหวิทยาการและการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ดังนั้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ประชาชนจะต้องได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

๓. ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพุทธธรรมจากการวิเคราะห์ของสาโรช บัวศรี เน้นการสร้างปรัชญาการศึกษาไทยจากพระพุทธศาสนา โดยให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง สิ่งแวดล้อมและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม โดยให้เรียนวิชาต่างๆ เพื่อจะได้พบว่าตนเองถนัดอะไร มีศักยภาพไปในทางใดและต้องมีการเรียน “จริย

ศึกษา”เพื่อควบคุมไม่ให้ปฏิสัมพันธ์นั้นเป็นไปในทางที่ไม่เหมาะสมไม่ควร ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวทางนี้เน้นกระบวนการจัดการเรียนตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ การสอนตามขั้นทั้ง ๔ ของอริยสัจ ซึ่งได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค อันเป็นขั้นตอนที่คล้ายกันกับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

บทสรุป

โลกจะเปลี่ยนไปเท่าไร หากแต่สิ่งที่ยังอยู่เป็นนิรันดร์คือความจริงของหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะหลักธรรมอันหลอมรวมเป็นพุทธปรัชญาอันจะนำไปสู่การจัดการศึกษาที่สร้างเสริมให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และถึงพร้อมด้วยสติปัญญาอันแยบคาย แม้จะล่วงเลยมาจนถึงศตวรรษที่ ๒๑ ที่เกิดการตื่นตัวในการปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้เท่าทันอารยประเทศหากแต่การวิ่งตามโลกตะวันตก อาจทำให้เราหลงลืมรากเหง้าและแก่นแท้ของการศึกษาที่แท้จริง การมุ่งพัฒนาคนทางสติปัญญาแต่เพียงอย่างเดียวอาจเป็นเพียงกระพี้ของความรู้ แต่หากเราพัฒนาคนให้รู้จักที่จะแสวงหาความรู้ และค้นคว้าความรู้ด้วยตนเอง ภายใต้อำนาจของความคิด จะส่งผลให้การศึกษานำมาซึ่งความเจริญงอกงามอย่างแท้จริง ดังนั้นการการแสวงหาความรู้และการเข้าถึงตามหลักพุทธปรัชญา ปรัชญาการศึกษา จะช่วยให้เราเข้าใจการศึกษาได้ดีขึ้น โดยเฉพาะผู้บริหารการศึกษา หรือผู้บริหารสถานศึกษา ที่เป็นปราชญ์ในพุทธปรัชญา และปรัชญาการศึกษาทั้งหมด จะทำให้สามารถนำพุทธปรัชญาที่มีคุณค่าและมีความหมายของการศึกษาอย่างแท้จริงมาประยุกต์เข้ากับการบริหารศึกษาได้อย่างสมบูรณ์

บรรณานุกรม

- จิตรกร ตั้งเกษมสุข. พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, ๒๕๒๕.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.
- พระราชวรmani (ประยุทธ์ ปยุตโต). การศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ : กราฟฟิคอาร์ต, ๒๕๒๖.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- วีรยุทธ์ วิเชียรโชติ. องค์ประกอบของการศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.
- สาโรช บัวศรี. พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่. พระนคร : cursa, ๒๕๑๒.
- สุมน อมรวิวัฒน์. การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ : ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒.
- Sergiovanni, Thomas J., *Education Governance and Administration*. New Jersey : Englewood cliffs, 1987